22.10.2020 ympäristöministeriö Saara Bäck/YM, lisäselvitys

Itämeren alueen merensuojelun yhteistyö

Itämeri on lähes suljettu matala murtovesiallas, jonka vesi vaihtuu kertaalleen noin 30 vuodessa. Yhdessä laajan valuma-alueen ja noin 85 miljoonan asukkaan väestön kanssa Itämeren ympäristö on altis pilaantumiselle. Itämerta vaivaa erityisesti rehevöityminen ja ilmastonmuutoksen aiheuttama lämpeneminen ja näistä johtuva luonnon monimuotoisuuden kapeneminen. Pitkäjänteisen merensuojeluyhteistyön myötä Itämeri on toipunut aiemmasta haitta-ainekuormasta ja ravinnekuormitus on laskenut 1950–60 -lukujen tasolle. Hyvää tilaa ei kuitenkaan ole saavutettu. Vuosikymmeniä jatkuneesta ravinnekuormituksesta ja siitä aiheutuneesta rehevöitymisestä toipuminen kestää vielä vuosikymmeniä ja lämpeneminen hidastaa toipumista. Pohjien happikato on laaja.

Kv. merenkulkujärjestö IMO:n piirissä Itämeri on määritelty erityisen herkäksi merialtaaksi. Itämerellä on voimassa muita merialueita tiukempi alusten rikki- ja typenoksidipäästöjä koskeva sääntely sekä risteilyalusten jätevesien satamaanjättöpakko, joka tulee vaiheittain voimaan 2019 (uudet alukset), 2021 (nykyiset alukset) ja 2023 (Pietariin suuntaavat alukset). Typenoksideja koskeva sääntely tulee voimaan 2021 ja koskee sen jälkeen rakennettavia aluksia.

Itämerta koskevat lukuisat kansainväliset sopimukset, EU:n säännökset ja kotimainen lainsäädäntö.

Globaali viitekehys kaikkeen merellä tapahtuvan toiminnan sääntelyyn ja meriympäristön suojeluun on YK:n merioikeusyleissopimus UNCLOS. Muita ovat Agenda2030, YK:n biodiversiteettisopimus ja Pariisin ilmastosopimus sekä useat haitallisten kemikaalien käyttöä säätelevät sopimukset. Merenkulkua sääntelee IMO.

EU:ssa mertensuojelua määrittävät puitedirektiivit, jotka velvoittavat jäsenmaat laatimaan merenhoitosuunnitelmat (marine strategy) ja vesienhoitosuunnitelmat, joilla on mahdollista saavuttaa meriympäristön hyvä tila. EU-lainsäädännössä säännellään laajasti kaikkia meriympäristöongelmia: luonnon monimuotoisuuden suojelua, kestävää kalastusta, vieraslajien leviämistä, rehevöitymistä, haitallisten ja vaarallisten aineiden haittavaikutuksia, roskaantumista ja vedenalaista melua.

Suomessa meren- ja vesiensuojelu on järjestetty puitedirektiivien edellyttämällä tavalla ja valtioneuvosto hyväksyy ja päivittää kuusivuotiskausittain *meren- ja vesienhoitosuunnitelmat*, joista viimeisin on voimassa 2016-2021. Ne sisältävät laajan joukon toimenpiteitä eri toimialoilla, myös maataloudessa, joka on nykyään merkittävin yksittäinen merta kuormittava toimiala. Lounais-Suomen maatalouden hajakuormitus on viimeinen suomalainen HELCOM:n listalla oleva hot spot.

PMI Sipilän hallitus käynnisti joukon erilaisia hankkeita ja kokeilutoimintaa, joilla edistettiin ravinteiden kierrätystä ja vähennettiin ravinnevalumia Itämereen ja vesistöihin (yhteensä lähes 40 milj. euroa vuosina 2015-–2018). Peltomaiden fosforin vesistökuormituksen vähentäminen kipsiä peltomaahan lisäämällä osoittautui tehokkaaksi ja tätä sekä muita ravinnekierrätyksen toimia jatketaan ja laajennetaan nykyisellä hallituskaudella. Eduskunta on myöntänyt tai linjannut vesiensuojelun tehostamiseen yhteensä 69 miljoonaa euroa vuosille 2019–2023.

Ruotsi on toteuttanut omaa Itämerensuojelun tehostamisohjelmaansa. Vuonna 2017 varapääministeri Isabella Lövin ilmoitti hallituksen aikomukseksi suunnata yli 100 miljoona euroa Itämeren ja vesiensuojelun toimiin mm. saastuneiden sedimenttien puhdistamiseen, hylkyjen raivaamiseen, lääkeainepäästöjen vähentämiseen, kosteikkojen ennallistamiseen, muoviroskaongelmaan ja merensuojelualueisiin.

Suomi tekee Viron ja Venäjän kanssa Suomenlahtea ja sen suojelua koskevaa kolmikantayhteistyötä, jonka isoin ponnistus oli vuonna 2014 toteutettu Suomenlahtivuosi.

Alueellisesta ympäristöyhteistyöstä Itämerellä: Itämeren suojelun keskeisin yhteistyö tapahtuu Itämeren merellisen suojelusopimuksen (1974, 1992) ja sitä toimeenpanevan HELCOM:n piirissä. Kaikki Itämeren rantavaltiot ja EU ovat HELCOM:n jäseniä. HELCOM määrittelee tavoitteet Itämeren tilalle ja kuormituksen vähentämiselle, hyväksyy suosituksia ja kokoaa seurantatietoa. Lisäksi HELCOM:lla on laaja-alainen Itämeren toimintasuunnitelma (Baltic Sea Action Plan, BSAP), joka kohdistuu erityisesti rehevöitymisen ja haitallisten aineiden vähentämiseen, luonnon monimuotoisuuden suojeluun ja merenkulun ympäristösääntelyn parantamiseen.

Suomi toimi HELCOM:n puheenjohtajavaltiona vuosina 2018 – 2020. HELCOM on tärkeä työalusta EU:n meriympäristöpolitiikan toimeenpanon yhteistyölle jäsenmaiden välillä ja Venäjän kanssa. Venäjä osallistuu HELCOM:n työhön ja esimerkiksi Ukrainan tilanne ei ole merkittävästi heijastunut käytännön työhön. Globaalisti HELCOM:a käytetään esimerkkinä onnistuneesta merialueyhteistyöstä ja sen toimintatavat kiinnostavat laajemminkin.

HELCOM:n Itämeren toimintasuunnitelma on myös EU:n Itämeren alueen strategian ympäristötoimien perusta. EU:n Itämeristrategian ympäristötoimilla tuetaan suunnitelman toteutumista. Strategisen merentutkimuksen BONUS-ohjelma on tuottanut 2010 alkaen Itämeren suojelua tukevaa tutkimustietoa ja vahvistanut mahdollisuuksia tehokkaisiin suojelutoimiin.

Suomella on vuodesta 2017 alkaen ollut kansallinen Itämeren alueen strategia. Sen vision mukaan puhdas Itämeri ja elinvoimainen meriluonto ovat turvattu ja kestävästi hyödynnetty voimavara. Strategia korostaa kansainvälisen yhteistyön ja vaikuttamisen lisäämistä.

Tulemme ympäristöministeriöstä mielellämme eduskuntaan kertomaan näistä asioista lisää. Ajankohtaista juuri nyt on erityisesti HELCOM:n Itämeren toimintasuunnitelman Baltic Sea Action Planin uudistaminen samoin kuin kansallisten vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmien päivittäminen.

Lisätietoja:

Maria Laamanen (VEDET/LYMO/YM) puh. +358 295 250 359